

Тріпак М.М.

доктор економічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України,
Академік НАН вищої освіти України,
ректор НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
DOI: https://doi.org/10.32782/inclusive_economics.12-33

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію Ніни Петрухи
«РЕКОНФІГУРАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ТА ФОРМУВАННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ АГРОПІДПРИЄМСТВ
У БІОЕКОНОМІЧНІЙ ПАРАДИГМІ НОВОЇ БЕЗПЕКОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ:
МЕТОДОЛОГІЯ, ДІАГНОСТИКА, МОДЕЛЮВАННЯ»¹

Сучасне розуміння інклюзії в економічній на-
уці давно вийшло за межі її вузького трактування
як соціальної участі окремих груп населення або
компенсаційної політики щодо вразливих катего-
рій. Інклюзія дедалі більше постає як базова влас-

тивість зрілої економічної системи, здатної не від-
творювати бар'єри, а усувати їх; не концентрувати
ресурси в обмежених центрах зростання, а забез-
печувати участь ширшого кола суб'єктів, територій,
громад, підприємств і соціальних груп у процесах
створення, розподілу й використання економічної
вартості. У такому трактуванні інклюзивність на-
буває статусу методологічного принципу економіч-
ної політики, що поєднує соціальну справедливість,
безбар'єрність, просторову згуртованість, продо-
вольчу безпеку та довгострокову резильєнтність
економічної системи.

Особливої ваги ця проблематика набуває для
сільської економіки. Саме сільський простір най-
частіше акумулює множинні форми економічно-
го виключення – інфраструктурного, фінансового,
демографічного, інституційного, технологічного,
освітнього, логістичного, енергетичного й ринково-
го. Тому інклюзивний сільський розвиток не може
зводитися до підтримки агровиробництва як такого.
Він передбачає значно ширший порядок денний,
тобто включення сільських територій у сучасні лан-
цюги доданої вартості, доступ агропідприємств до
фінансових та інвестиційних ресурсів, формування
переробної й енергетичної інфраструктури, збере-
ження людського капіталу на селі, розвиток місце-
вих сервісів, створення умов для зайнятості, під-
приємництва, кооперації, інновацій та участі громад
у визначенні власної траєкторії розвитку.

У глобальному вимірі інституційне розуміння ін-
клюзивності поступово формувалося через Цілі роз-
витку тисячоліття 2000–2015 рр. і якісно поглибило-

¹ Бібліографічний опис:

за ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»:

Petrukha N. Investment Support Reconfiguration and Resilience Formation of Agri-Enterprises within the Bioeconomic Paradigm of the New Security Reality: Methodology, Diagnostics, Modelling. Monograph / Kyiv National University of Construction and Architecture. – Kyiv: Akadempriodyka, 2026. – 430 p. DOI: <https://doi.org/10.15407/akadempriodyka.583.430>

за American Psychological Association:

Petrukha N. (2026). Investment Support Reconfiguration and Resilience Formation of Agri-Enterprises within the Bioeconomic Paradigm of the New Security Reality: Methodology, Diagnostics, Modelling: monograph. Akadempriodyka. DOI: <https://doi.org/10.15407/akadempriodyka.583.430>

ся у Цілях сталого розвитку на період 2015–2030 рр. Якщо перший порядок денний сконцентрував увагу світової спільноти на подоланні бідності, голоду, базової освітньої та медичної депривації, то другий перевів інклюзію в системну площину – як принцип всеохоплюючого, сталого й справедливого розвитку. У Цілях сталого розвитку інклюзія присутня не лише безпосередньо через завдання подолання бідності, нерівності та соціального відчуження, а й опосередковано – через продовольчу безпеку, гідну працю, інфраструктуру, інновації, сталі міста й громади, відповідальне виробництво, кліматичну стійкість і партнерство. У сучасній економічній політиці інклюзивність, відповідно, означає не лише «доступ до благ», а й доступ до розвитку, участі, ресурсів, ринків, технологій, інституцій і майбутнього. У національному вимірі ця парадигма поступово інституціоналізувалася через імплементацію Цілей сталого розвитку України, стратегічні документи щодо безбар'єрності, регіонального розвитку, продовольчої безпеки, розвитку сільського господарства та сільських територій, а також через зміну підходів до програмування публічних видатків. Відтак інклюзія набуває значення не лише соціальної категорії, а й принципу побудови національної економічної політики, політики державних фінансів і сільського розвитку, оскільки визначає, наскільки бюджетні, інвестиційні, регуляторні та інфраструктурні інструменти здатні не відтворювати периферійність, а долати її.

Для України цей концепт має особливе значення, оскільки національна економічна політика упродовж тривалого часу розвивалася в умовах структурної асиметрії між центрами концентрації капіталу й периферійними просторами, між великим корпоративним агробізнесом і дрібнішими формами господарювання, між експортно-сировинною логікою аграрного сектору й потребами локального сільського розвитку. Повномасштабне вторгнення російської федерації лише загостило ці суперечності, зокрема війна не створила проблему неінклюзивності, але радикально виявила її приховану глибину. Руйнування інфраструктури, енергетична нестабільність, демографічні втрати, релокація населення, порушення логістики, здорожчання фінансових ресурсів і звуження інвестиційних можливостей призвели до того, що значна частина сільських територій та агропідприємств опинилася на межі нового типу виключення – виключення з нормального відтворювального циклу.

З огляду на це є підстави стверджувати, що українська економічна політика періоду повномасштабної війни отримала лише початкові «паростки» інклюзії. Вони проявилися у прагненні підтримати виробників, забезпечити продовольчу безпеку, збе-

регти критичну інфраструктуру, підтримати зайнятість, стимулювати переробку, активізувати грантові, кредитні та компенсаційні механізми. Однак ці паростки ще не переросли в цілісну інституційну модель інклюзивного сільського розвитку. Політика сільського розвитку, онтогенез аграрного сектору та агропідприємництва як цілісної інституційної системи значною мірою залишилися на етапі власного зародження, не сформували ані належного регуляторного каркасу, ані достатньо стійкої фінансової архітектури, ані ментального підґрунтя для сприйняття села як повноцінного простору інклюзивного економічного майбутнього.

Саме цю наукову лакуну й заповнює монографія Ніни Петрухи «Реконфігурація інвестиційного забезпечення та формування резильєнтності агропідприємств у біоекономічній парадигмі нової безпекової реальності: методологія, діагностика, моделювання». Її принципова цінність полягає в тому, що авторка фактично переводить інклюзію із площини соціально-політичної риторики у площину економічної архітектури сільського розвитку. У монографії інклюзія постає не як додаток до аграрної політики, а як її внутрішній структурний критерій – чи здатна економічна система включати агропідприємства, громади, біоресурси, інфраструктуру, переробку, енергетичні рішення та інвестиційні механізми у спільний контур відтворення, чи вона, навпаки, продукує нові форми периферійності, залежності й крихкості.

Рецензована праця розмикає методологічний, теоретичний і практичний вакуум проблематики інклюзивної адаптивності сільського розвитку до умов воєнної економіки. Запропонований авторкою інституційний каркас поєднує агропідприємство, сільську територію, біоресурсну базу, інвестиційне забезпечення й енергетичну стійкість у цілісну систему відтворення, пронизану логікою біоекономіки, зеленої економіки та «озелення» економічної політики. Однією з найвагоміших переваг монографії є переосмислення інклюзії через біоекономічну парадигму. У такому прочитанні інклюзивність уже не обмежується доступом до фінансів, ринків чи державної підтримки, а охоплює здатність сільської економіки використовувати біоресурсний потенціал у логіці відновлюваності, переробки, циркулярності, ресурсоефективності, енергетичної адаптивності та формування довших ланцюгів доданої вартості. Біоекономіка постає тут не лише напрямом зеленої трансформації, а й формою інклюзивного економічного порядку, у якому сільські території перестають бути периферією сировинного вилучення й набувають ознак технологічно складнішого, соціально вкоріненого та інституційно підтриманого простору розвитку.

Звідси випливає одна з ключових наукових новацій рецензованої праці за якої інвестиційне забезпечення агропідприємств розглядається як інструмент інклюзивного включення, а не лише як механізм фінансування господарської діяльності. Інвестиція в цих координатах – це не просто капітал, спрямований у виробництво. Це спосіб подолання економічного виключення агропідприємства з переробних, енергетичних, інноваційних, інфраструктурних і ринкових контурів. Там, де агропідприємство не має доступу до довгострокового капіталу, енергетичної автономії, переробної інфраструктури, стандартів якості, цифрових систем моніторингу й логістичних каналів, воно фактично залишається включеним лише в нижчий, сировинний рівень економіки. Ніна Петруха переконливо показує, що формальна присутність агропідприємства на ринку ще не означає його реального включення у вищі контури створення вартості.

Категорія «біоекономічного імпаку», запропонована в монографії, набуває в цьому зв'язку принципового значення для нового прочитання інклюзивності. Вона дає змогу оцінювати державну підтримку не лише за обсягом виділених ресурсів, а передусім за її здатністю змінювати структуру економічних можливостей, тобто переводити агропідприємства з периферійного сировинного контуру до складніших ланцюгів доданої вартості, розширювати доступ до переробки, енергоефективності, циркулярного використання побічних потоків, локальної інфраструктури та інституційно захищених механізмів інвестиційного розвитку. Категорії «біоекономічного імпаку», «крихкості» та «антикрихкості» формують у монографії нову аналітичну оптику, у межах якої інклюзія постає не лише соціальним чи фінансовим доступом, а здатністю агропідприємства бути залученим до енергетично стійких, біоресурсно відновлюваних, інфраструктурно забезпечених та інституційно захищених моделей розвитку. Саме в цьому виявляється нова феноменологія інклюзії, запропонована в монографії – інклюзії інвестиційної, біоекономічної, енергетичної, інфраструктурної та просторово-відтворювальної.

Окремої уваги заслуговує не лише введення нових понять, а й спосіб їх методологічного використання. У монографії вони не залишаються на рівні термінологічного оновлення, а перетворюються на інструменти діагностики, моделювання та перевірки здійсненності біоекономічно орієнтованих інвестиційних рішень. Через поєднання індикаторів резильєнтності агропідприємств, оцінювання біоекономічно орієнтованого інвестиційного імпульсу та первинного мікрорівневого моніторингу авторка фактично надає інклюзії операційного змісту за якої вона постає не загальною ціннісною декларацією,

а системою параметрів економічної здійсненності, управлінської вимірюваності та інвестиційної реалізованості.

У рецензованій монографії послідовно простежується думка, що сільська економіка не може бути інклюзивною, якщо вона залишається енергетично крихкою. Енергетична нестабільність у воєнній економіці стає не просто технічним ризиком, а бар'єром участі. Агропідприємство, яке не має доступу до стабільного енергозабезпечення, резервних потужностей, локальної генерації або біоенергетичного контуру, втрачає здатність підтримувати виробничу безперервність, переробку, зберігання, логістику та виконання контрактів. Отже, воно поступово виключається з вищих рівнів економічної взаємодії. Розмежування крихкості й антикрихкості поглиблює теорію інклюзивної економіки, яка дозволяє участь в економічному розвитку вимірювати не лише доступом до ресурсів, а й здатністю зберігати функціональність за умов шоку.

Особливо продуктивним є те, що Ніна Петруха вводить у центр аналізу типове середньогалузеве агропідприємство. З погляду інклюзивності це принципово значущий методологічний крок. Саме такі агропідприємства найчастіше перебувають між двома полюсами, з одного боку, вони не є мікросуб'єктами, повністю залежними від виживальних стратегій, з іншого – не мають ресурсної потужності великих агрохолдингів, здатних самостійно формувати енергетичні, переробні й логістичні контури. І відповідно, середньогалузеве агропідприємство постає своєрідним тестом на реальність інклюзивної політики, тобто якщо державна підтримка, фінансові інструменти й регуляторні механізми не дають такому підприємству змоги перейти до біоекономічно орієнтованих інвестиційних рішень, то інклюзивність залишається радше політичною декларацією, ніж економічною практикою.

У цьому аспекті монографія Ніни Петрухи має істотне значення для переосмислення державної політики сільського розвитку. Авторка фактично доводить, що інклюзивність не може бути забезпечена лише через соціальні програми, прямі виплати або загальну підтримку аграрного сектору. Вона потребує інституційно скоординованої політики, яка поєднує інвестиційне стимулювання, розвиток переробки, енергетичну адаптацію, інфраструктурну модернізацію, фінансову доступність, підтримку інновацій, просторове планування й формування умов для економічної життєздатності громад. Отже, йдеться не про економіку допомоги, а про економіку структурного включення, у якій державна підтримка має створювати умови для довгострокової участі сільських територій та агропідприємств у складніших відтворювальних контурах.

Не менш важливо, що в монографії інклюзивність має міжсекторальний вимір. Поєднання аграрної та будівельної економік дозволяє авторці показати, що сільський розвиток неможливий без матеріальної, інженерної, логістичної та енергетичної основи. Будівництво в такій оптиці не є зовнішнім щодо аграрної економіки сектором. Воно виступає інфраструктурним механізмом інклюзії, оскільки саме через будівництво створюються або відновлюються простори зберігання, переробки, енергетичної автономізації, логістики, соціальної інфраструктури, локальних сервісів і просторової закріпленості життя на селі. Такий підхід істотно розширює традиційне поле аграрної економічної науки й дозволяє говорити про сільську економіку як про складну просторово-відтворювальну систему.

У цілому монографія Ніни Петрухи є важливим внеском у розвиток сучасної теорії інклюзивної економіки, аграрної економічної науки, біоекономіки, державного регулювання та економіки післявоєнного відновлення. Її новизна полягає в тому, що авторка не просто додає інклюзивний вимір до традиційної проблематики інвестиційного забезпечення агропідприємств, а фактично реконструює саму логіку інклюзивності в умовах воєнної економіки.

Інклюзія в цій праці постає як здатність економічної системи включати сільські території, агропідприємства, громади, біоресурси, інфраструктуру, фінансові ресурси й енергетичні рішення у спільний контур резильєнтного розвитку.

Глибоко переконаний, що монографія Ніни Петрухи є непересічним науковим надбанням аграрної економічної науки, науки інклюзивної економіки, біоекономіки, державного регулювання, держаних (публічних) фінансів і економіки післявоєнного відновлення. Вона буде цікавою та корисною науковцям, викладачам, докторантам, аспірантам, здобувачам вищої освіти, фахівцям органів державної влади й місцевого самоврядування, експертам з питань сільського розвитку, представникам агробізнесу, фінансових інституцій, міжнародних організацій та всім, хто прагне осмислити майбутнє українського села в координатах інклюзивності, біоекономічної складності й резильєнтного відновлення.

Монографія Ніни Петрухи має всі підстави поєднати помітне місце серед сучасних наукових праць, які формують нову парадигму сільської економіки України – економіки не виключення, а включення; не сировинної залежності, а біоекономічної складності; не крихкого виживання, а інклюзивної резильєнтності.